

Merlet

Edició Digital

Butlletí informatiu del Museu de Terrassa

3r. quadrimestre de 2010 - Núm 37

37

Editorial

Signatura del conveni de creació de la Xarxa de Museus d'Història de Catalunya al Palau Marc (21 d'octubre).

Estar en Xarxa és una de les condicions i situacions que cada vegada són més habituals en la nostra vida personal i professional. Les Xarxes de Museus no són cap novetat, però el treball creixent que desenvolupen, si que comença a representar un percentatge important sobretot dins la difusió de les institucions museístiques. En el nostre cas, som socis fundadors de dues Xarxes, la *Xarxa de Museus Locals* de la Diputació de Barcelona, que va néixer l'any 2001, encara que continuadora de la Comissió de Cooperació de Museus Locals creada l'any 1989, i la *Xarxa europea Art Nouveau Network* que enguany ha fet dotze anys.

Aquest any el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya, a través del Museu d'Història de Catalunya i seguint el

desplegament del Pla de Museus de Catalunya ha impulsat la ***Xarxa de Museus d'Història i Monuments de Catalunya***, de la qual en formen part el Museu Comarcal de Cervera, el Museu d'Història de la Ciutat de Girona, el Museu de Lleida, el Museu Torre Balldovina de Santa Coloma de Gramanet i el nostre Museu de Terrassa. La nova xarxa aplega gairebé totes les diverses tipologies que comprèn el concepte de Museu d'Història i també abasta quasi tot el territori català, bon punt de partença per començar a caminar. Aquesta Xarxa nacional, neix amb la voluntat d'articular polítiques comunes de protecció del patrimoni, conservació, difusió, formació i dinamització territorial dels elements constitutius del patrimoni històric continguts en els diversos museus.

Els primers passos que ja s'han fet són la redacció del document dels indicadors de la Xarxa i d'un Pla Estratègic on s'analitza la situació actual i unes propostes de treball conjunt en el futur. En el nostre cas ens sentim totalment identificats en el concepte de museu d'història del territori de Terrassa, on tenim desplegades les nostres cinc seccions, en el seu moment i com a proposta del Pla de Museus de Terrassa de l'any 1988 vàrem ser dels primers museus locals en portar a la pràctica aquesta museologia que en definitiva obria les portes del museu local convencional més enllà dels seus edificis i col·leccions.

L'EXPOSICIÓ

Us recordem que podeu visitar l'exposició temporal de llarga durada **L'istme de Sant Pere: l'ocupació d'un territori**, a la Sala del Tinell del Castell Cartoixa de Vallparadís. El Museu ofereix la possibilitat de fer visites guiades. Les persones interessades podeu sol·licitar informació (dates, horaris, preu) al 93 739 70 72.

SERVEI EDUCATIU

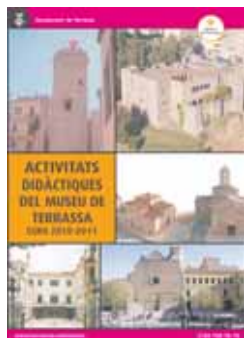
Dins el programa **Passa l'estiu al Museu**, el Servei Educatiu del MdT ha realitzat tallers per a infants de 5 a 12 anys.

En total s'han fet quatre tallers: Vitralls modernistes, Jocs tradicionals, la Festa Major i La nostra història. Els tallers han tingut, un any més, una bona acollida.

Per una altra banda, s'ha presentat la **Guia d'Activitats didàctiques del Museu de Terrassa pel curs escolar 2010-2011**, amb un total de 32 activitats. Destaquen set novetats:

- visites: Exposició temporal L'istme de Sant Pere: l'ocupació d'un territori i Qui busca, troba
- itinerari: Romànic i gòtic
- activitat teatralitzada i taller: Un xic de la història de la Seu d'Ègara
- tallers: Escriu com els ibers i els romans; Vine a fer d'arqueòleg; Descobreix els enterraments de la Seu d'Ègara
- visita - taller: Toc, toc ... Déu vos guard! El Mossèn Pere, la majordoma Maria i el mestre Miquel ens ensenyen les Esglésies de Sant Pere.

LES COL·LECCIONS

Últims ingressos del Museu de Terrassa

Donacions:

- El mes de setembre es va signar el document de donació de 27 eines de fuster pertanyents a la Fusteria Valentí Alàs, situada al carrer Sant Cristòfol.

L'empresa va ser fundada per Valentí Mas l'any 1886 i el negoci anà canviant de nom en funció dels socis i propietaris. En els últims anys del segle XIX la societat s'anomenava *Alàs y Colomer* i un temps després ja apareixia a nom de *Valentín Alàs*. L'entrada al negoci de Frederic Ferrer, a la dècada de 1920, feu que la fusteria s'anomenés *Alàs y Ferrer*. I a partir dels anys 30 del segle XX el negoci passà a anomenar-se *Fusteria Valentí Alàs, successor*, nom que es mantindrà fins al tancament del negoci l'any 1992, tot i que cal tenir en compte que a partir de 1939 el nom es castellanitza.

El màxim esplendor de la fusteria va ser durant el primer terç del segle XX, quan reberen un gran nombre d'encàrrecs d'ebenisteria per tal de vestir les cases de les famílies que conformaven la burgesia industrial terrassenca. Les eines que ara formen part del fons del museu les podríem situar en aquest mateix període.

A la imatge veiem a Salvador Alàs en el moment de tancament de la fusteria, l'any 1992. Salvador Alàs, fill de Valentí Alàs,

s'incorporà al negoci l'any 1955. En un primer moment es va encarregar de fer la comptabilitat i posteriorment agafà el control de la societat.

Préstecs del Museu de Terrassa:

- El Museu de Terrassa ha cedit en préstec temporal una pintura de Pere Viver Aymerich per a l'exposició *Atles paisatgístic de les Terres de Girona* que s'exhibirà fins el 18 de desembre al Museu Etnològic del Montseny La Gabella a Arbúcies.

L'obra prestada és un paisatge de Sant Hilari Sacalm fet per l'artista l'any 1909.

Aquesta exposició s'ha organitzat a redós d'un estudi publicat sota el títol *L'Atles paisatgístic de les terres de Girona* que proposa una revisió dels artistes plàstics que han treballat el paisatge de les comarques gironines entre el segle XIX i l'any 1975.

L'exposició s'ha organitzat de manera conjunta en diferents museus de la demarcació de Girona i en cadascun d'aquests espais s'exhibeix una selecció de pintures del seu entorn natural.

- El Museu de Terrassa cedeix per a l'exposició *Els Salts artístics de Jacint Morera*, comissariada pel Dr. Miquel-Àngel Codes i el Sr. Màrius Samarra, sis pintures de l'artista, entre elles destaquem *L'Odissea*, obra guardonada amb el Premi de l'Ajuntament a la I Biennal de Pintura Ciutat de Terrassa. L'exposició s'exhibirà a les sales tres i quatre del Centre Cultural Unnim de Terrassa entre el 18 de novembre i el 9 de gener de 2011.

LES NOTÍCIES DEL MUSEU

La programació Terrasses d'Estiu va comptar amb la tercera edició del cicle **Sons del temps – música i patrimoni**. Edificis emblemàtics de la nostra ciutat són musicats per formacions locals. Els concerts són precedits per una petita explicació de l'edifici que acull el concert. Pel que fa a les seccions del Museu de Terrassa, va acollir els següents concerts:

- a la Seu d'Ègara. Esglésies de Sant Pere - Música a l'entorn de la Seu d'Ègara. Àries i sonates del barroc i el rococó català, italià i alemany: 110 assistents.
- a l'Església del Convent de Sant Francesc - El barroc català: la música íntima: 120 assistents
- a la Torre del Palau – Dames de la Torre. Visita amb recreació musical: 100 assistents
- a la Seu d'Ègara. Esglésies de Sant Pere - Pel pont. Experiència poètico-sensorial: 70 assistents
- al Castell Cartoixa de Vallparadís - Tresors de la música antiga itàlica, hispànica i catalana: 160 assistents.
- a la Casa Alegre de Sagrera - 1768-1911, la Casa Alegre de Sagrera a càrrec de l'orquestra Orquestra de Cambra de Terrassa 48: 200 assistents.

El dimecres 8 de setembre va tenir lloc la **Jornada d'Inici del curs 2010 – 2011**, a l'Auditori Municipal de Terrassa. Després de les presentacions del Pla de Formació de Zona (Servei Educatiu de Terrassa), la Guia d'Activitats i Serveis Educatius (PAME) i dels recursos pedagògics de la Seu d'Ègara (Museu de Terrassa), es va fer una visita guiada a la Seu d'Ègara. Esglésies de Sant Pere, amb la participació de 53 persones.

El dilluns 18 d'octubre a les 20 h va tenir lloc l'acte **Recordant Jordi Tomàs i Freixa** al Cinema Catalunya. Després de la intervenció del regidor de Cultura, Amadeu Aguado i de la presentació de l'advocat, periodista i comentarista cinematogràfic, es van projectar cinc pel·lícules de l'homenatjat: *El humo ciega tus ojos; Toros en Cardona; Els dies 11, miracle; España, un lujo a su alcance i Pena Penita Pena*. L'activitat va ser organitzada per l'Ajuntament de Terrassa. Cultura. Museu de Terrassa i la Societat Coral Joventut Terrassenca - secció de cinema. Hi van assistir 130 persones.

Visita a l'exposició L'istme de Sant Pere: l'ocupació d'un territori el 6 de novembre

El curs **Redescobrir el nostre patrimoni: Ègosa, Ègara i la Seu Episcopal** que s'ha realitzat al Centre d'Interpretació de la Vila Medieval de Terrassa ha estat un èxit de participació, omplint la capacitat de la sala.

Els assistents han gaudit de tres xerrades:

- època ibèrica, a càrrec d'Antonio Moro (20 d'octubre)
- època romana, a càrrec de Gemma Garcia (27 d'octubre)
- els primers cristians, a càrrec de Domènec Ferran (3 de novembre)

Per acabar, la darrera sessió (6 de novembre) va consistir en una visita guiada a l'exposició temporal de llarga durada: *L'istme de Sant Pere: l'ocupació d'un territori*.

El 22 d'octubre es va inaugurar l'exposició *Terrassa en Imatges*, realitzada pel PLD (Programa lliure de Drogues) de l'Associació Alba, patrocinada per Unnim Terrassa, i amb la col·laboració de l'Arxiu Tobella i el Museu de Terrassa. La podreu visitar al claustre del Convent de Sant Francesc.

El 19 de novembre es va celebrar a La Pedrera, la VI Jornada sobre la Gestió del Patrimoni sota el títol *L'ús dels monuments: Patrimoni viu*, que pretenia reflexionar sobre l'ús i "l'abús" del Patrimoni. Domènec Ferran Gómez, director del Museu de Terrassa, va presentar-hi el cas pràctic *La Seu d'Ègara. Usos del llegat patrimonial del cristianisme*. Organitzat per l'Obra Social de CatalunyaCaixa, en col·laboració amb la Universitat de Barcelona.

El dimecres 24 de novembre es va celebrar l'acte **Sessions de capvespre** a la Casa Alegre de Sagrera. Es van projectar dos films: *Inauguració del Monument dels Caiguts, any 1944*, de Domingo Vallhonrat i *Riuada a Terrassa 1962*, d'Eduard Bros. Aquesta activitat de la Cinemateca Documental Terrassenca era gratuïta i oberta a tothom. Organitzada per: l'Ajuntament de Terrassa, el Museu de Terrassa i la Societat Coral Joventut Terrassenca - secció de cinema. Va comptar amb l'assistència de 130 persones.

Imatge targetó
Cinemateca

NOUS PROJECTES

La xarxa europea Art Nouveau Network va celebrar la trobada a Brussel·les (de l'1 al 6 de desembre) amb la realització dels actes següents: les reunions plenàries, l'assemblea general i el Simposi "La percepció de l'Art Nouveau": conferències temàtiques per part d'experts europeus d'Art Nouveau.

L'AGENDA DEL MUSEU

El 19 de desembre a les set de la tarda està previst l'acte de presentació dels treballs de la restauració del retaule petri de l'Església de Sant Pere, a la Seu d'Ègara. Esglésies de Sant Pere. L'activitat consistirà en una explicació del retaule i dels treballs de restauració realitzats i un concert de música medieval a càrrec de: Lucía Samitier: soprano, Josep Maria Ribelles: arpa gòtica i Jordi Reguant: viola de roda, organetto, clavissimbalum.

Rafael Casanova

LA CONSERVACIÓ PREVENTIVA

El Codi d'Ètica Professional de l'International Council of Museums (ICOM), en el seu article 2.23 diu: "la conservació preventiva és un element important de la política de museus i la protecció de les col·leccions. És responsabilitat fonamental dels professionals dels museus crear i mantenir un ambient protector per a les col·leccions de les quals s'encarreguen, estiguin emmagatzemades, exposades o en trànsit" ¹

El concepte de conservació preventiva ha anat entrant a poc a poc dins del vocabulari quotidià dels professionals que treballem en el món dels museus i en la conservació dels béns culturals. És també definida com a conservació indirecta, en contraposició a altres metodologies que incideixen directament sobre les peces, com són la conservació curativa i la restauració pròpiament dita. Per tant, es pot parlar de tres graus d'actuació que van de menys a més intervenció directa i que, en la mateixa mesura, salvaguarden de més a menys la integritat i l'autenticitat dels objectes.

Així doncs, la restauració, en tant que és una intervenció directa sobre la peça, ha de ser l'últim recurs per a la preservació dels béns culturals; de fet, és molt millor no haver-hi d'arribar ja que altera l'originalitat dels objectes. En qualsevol cas, si els béns patrimonials manifesten degradacions, sempre serà millor la intervenció merament curativa, duta a terme per la conservació, que no pas la restauració estètica que és la que afegeix quelcom de nou i aliè. La frase "és millor prevenir que curar" reflecteix perfectament aquesta qüestió tot equiparant, com s'ha fet moltes vegades, la conservació-restauració dels béns culturals amb la medicina. Sens dubte, la conservació preventiva és la millor opció per a preservar el futur del nostre passat, de la mateixa manera que la medicina

preventiva és el millor recurs per a mantenir la nostra salut en el futur amb l'objectiu d'evitar, en la mesura del possible, haver d'acudir posteriorment a mètodes curatius o pal·liatius. Però tot i que la restauració hagi de ser considerada una última opció, a banda d'haver de fer-ne ús sobre peces que no han estat mai intervingudes i que requereixen un tractament concret, massa sovint ens trobem que cal recórrer a ella per a desfer restauracions antigues contraindicades per als objectes o per a intervenir de nou en peces que, recentment restaurades, s'han tornat a deteriorar ràpidament degut a unes males condicions de conservació i/o exposició. Precisament això és el que vol evitar la conservació preventiva.

Prestatgeries per a escultures dels magatzems del MdT

S'entén per conservació preventiva la disciplina que pretén, de manera integral i amb continuïtat, garantir la preservació dels béns. Per tant, el seu principal objectiu és elaborar estratègies tècniques per a evitar o retardar el deteriorament de les col·leccions.

Però no s'hauria de considerar tan sols com una tècnica o un mètode sinó gairebé com una filosofia o un principi ètic que vol tenir presència en qualsevol qüestió que afecti al patrimoni. I no necessàriament ha d'incidir només en els béns conservats en un museu, en una sala d'exposicions, o en uns magatzems de reserva, sinó en qualsevol tipus de bé susceptible de ser conservat per a les generacions futures. És evident que els materials que conformen els objectes patrimonials, per la seva pròpia condició i naturalesa, acaben envellint inexorablement. Però, en la mesura que es trobi un

equilibri entre l'objecte i l'entorn on està ubicat, es podrà millorar la seva conservació i garantir la seva perdurabilitat.

I ens podríem preguntar com és que s'ha trigat tant a introduir la conservació preventiva com a disciplina que, a tots els efectes, s'hauria d'emportar el premi al sentit comú per ser la que permet conservar les col·leccions amb major respecte vers la seva autenticitat i originalitat. De fet, no és una idea nova. Des d'antic que ja es prenen mesures per a evitar el deteriorament dels objectes que es volien conservar, tot i que en alguns moments de la història, per exemple a mitjan del segle XIX, es va produir un auge de la restauració basada en criteris més interventius i agressius, del qual avui en dia encara n'estem patint les conseqüències. Per a arribar on som ara, s'ha requerit una etapa prèvia de treball interdisciplinari entre la ciència i el patrimoni, que, vehiculat a través de la museografia, ha anat aprofundint en tots els factors de degradació que poden posar en perill la salvaguarda de les col·leccions. D'aquest treball en equip, afavorit per la posada en comú a nivell internacional a través de diversos organismes i institucions, n'ha acabat sortint una disciplina independent que, com hem vist, millora la conservació pròpiament dita anant més enllà, tot prevenint la degradació i evitant així la intervenció directa en els objectes.

Planeres per a dibuixos i obra gràfica dels magatzems del MdT

Seria massa llarg d'explicar en aquestes pàgines l'evolució de la conservació preventiva i les grans fites que han anat marcant la seva trajectòria. Però, per fer-ne un resum, fem referència a les cinc etapes que estableix Benoît de Tapol² pel que ell anomena el currículum vitae de la conservació preventiva com a disciplina. Durant la primera etapa, entre 1950 i 1979, alguns científics dedicats a la conservació van caracteritzar els fenòmens de deteriorament causats per l'ambient: el clima inadequat va ser objecte d'estudis complexos i l'objectiu primordial era trobar valors ideals d'humitat i de temperatura per a la bona conservació dels fons museístics. Els paràmetres obtinguts van ser simplificats i globalitzats de manera que es fixaren arbitràriament sense ser pràcticament qüestionats. Mentrestant, Gaël de Guichen creà el primer curs internacional de conservació preventiva a l'International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCR) i els museus es començaren a dotar de manera generalitzada d'aparells de medició de valors climàtics. En una segona etapa, entre 1982 i 1992 es van començar a generar dubtes, contradiccions i precisions al que s'havia establert en el període anterior. Si fins a principis dels 80 Anglaterra dominava l'escenari de les recomanacions climàtiques, aleshores les noves orientacions començaven a ser encapçalades pel Canadian Conservation Institute (CCI). El tercer període comprèn des del 1993 al 1998 i és quan la disciplina de la conservació preventiva es comença a constituir com a tal i és objecte de tema en diversos congressos internacionals. A més de mirar vers l'objecte i els principals factors ambientals que el deterioren, es gira la vista també cap als riscos causats pels propis museus i el seu personal; és a dir, es comença a tenir en compte l'entorn de la col·lecció. La quarta etapa, entre 1998 i 2004, es dedica a la difusió del concepte i a la creació d'instruments de planificació en prevenció. Finalment, en la cinquena etapa, que estem vivint des de 2004, la prevenció ha guanyat legitimitat i ha rebut el recolzament dels organismes oficials, com es pot veure en el codi deontològic de l'ICOM i també

en moltes altres normatives i recomanacions internacionals que no podem detallar en aquestes línies. En aquesta etapa, el protagonisme de la conservació preventiva és ben latent i és objecte de diversitat de teories i propostes que encara estan entre el debat i la implementació.

Armaris compactes dels magatzems del MdT

Actualment podem trobar molta bibliografia sobre conservació preventiva i la seva aplicació en les col·leccions. Ens ha semblat adient exposar breument la línia impulsada, des del CCI,

per Stefan Michalski, ja que creiem que és idònia pel fet que atorga un paper bàsic a la sostenibilitat, essencial en el context actual, i dóna prioritat al sentit comú per sobre de les iniciatives de gran envergadura, que sovint responen més a una voluntat d'imitació d'un model idealitzat que no pas a una assumpció de la realitat de cada col·lecció. Passa massa sovint que els models provoquen que perdem de vista el punt de referència real: cal considerar la col·lecció en particular i les seves circumstàncies.

Michalski descarta el tradicional mètode basat en el model de procés, en el qual, a partir de l'observació d'altres col·leccions, es pren un model de referència amb l'objectiu d'adaptar-lo a la col·lecció a preservar. Està demostrat que aquest model de procés ha provocat molts fracassos. El primer error del model és que s'enfoca en la mala direcció: es mira la col·lecció i el que li ha succeït en un passat, quan el que s'hauria de fer és mirar el futur de la col·lecció, sense deixar de banda els seus antecedents, tot centrant-se en la previsió. El mètode que proposa, anomenat model predictiu, valora els riscos i els danys en relació al futur.

Aquest científic conservador canadenc ens demana que fem mentalment una fotografia de la col·lecció actual i una altra de com seria la col·lecció d'aquí a cent anys si no es canviessin en absolut les condicions en què es troba: es tracta de preveure el risc i tenir la capacitat de gestionar-lo per a neutralitzar els seus efectes. Tot i tenint en compte que parlar en termes de previsió genera un alt grau d'incertesa, que és incòmode per a qualsevol actuació, serà més efectiu treballar en aquest sentit que no pas posar la mirada en solucions adoptades per altres col·leccions que no tenen les mateixes característiques ni les mateixes circumstàncies que les que estem encarregats de conservar. Preservar les col·leccions equival a administrar els riscos. Gestionar els riscos requereix pensar a llarg termini. Una escala adequada per a pensar en termes de riscos és la de cent anys. El més important serà ser hàbil per a pensar en totes les raons imaginables per les quals, en els propers cent anys, la col·lecció podria estar en pitjor estat que en l'actualitat. El CCI, en el seu Pla de Preservació estableix deu agents de deteriorament:

- forces físiques
- robatoris, vandalisme o pèrdua involuntària
- la dissociació
- el foc
- l'aigua
- els insectes i animals danyins
- la contaminació
- les radiacions
- la temperatura contraindicada
- l'índex d'humitat relativa contraindicada

Material ceràmic als armari compactes dels magatzems del MdT

El mètode predictiu pretén ordenar en escala d'intensitat els diferents riscos derivats de cadascun dels deu agents de deteriorament en relació al conjunt de la col·lecció. A partir d'aquí cal extreure les conclusions relatives a les necessitats més urgents per a la preservació de les peces i establir un pla d'actuació.

Magatzems del MdT

Malgrat que sembla un procediment obvi i simple, és important dedicar-hi la màxima atenció i racionalitat ja que sovint es detecten grans paradoxes que posen en evidència una mala política d'inversió i gestió en la

conservació de col·leccions, en la mesura que es poden arribar a invertir grans quantitats de diners per a la climatització d'un espai sense tenir en compte, per exemple, que les peces estan greument afectades per una plaga de xilòfags que, en un termini relativament curt, pot arribar a provocar un gran dany en el conjunt de la col·lecció, a la que finalment de res li haurà servit disposar d'unes condicions climàtiques potser fins i tot excessivament controlades que, al cap i a la fi, no hauran evitat el gran risc a què estaven exposades i al qual no s'havia dedicat una inversió que segurament hauria estat molt inferior a la dedicada a la climatització. De fet, aquestes paradoxes o contradiccions són ben habituals encara en els museus i altres ubicacions dels béns culturals. El model predictiu pretén donar-hi solucions que, precisament, no sempre han d'anar encaminades a grans inversions econòmiques sinó més aviat a la implementació de mesures adaptades a la realitat de cada col·lecció i del seu contenidor.

És complex tenir en compte totes les consideracions possibles i, en última instància, la incertesa sempre forma part de qualsevol actuació que miri cap al futur. Per això és ideal establir unes estratègies d'actuació. Michalski, una vegada més, resumeix d'una manera molt clara, quins haurien de ser els passos a seguir per a reduir els riscos que volem neutralitzar en benefici de la preservació de la col·lecció. Segons ell, aquests passos es poden agrupar en cinc etapes:

1- Evitar les fonts i els elements que atrauen l'agent de deteriorament.

2- Impedir que l'agent arribi als objectes (si es fracassa en l'etapa 1).

3- Detectar l'agent en el lloc on està ubicada la col·lecció (si es fracassa en l'etapa 2).

4- Reaccionar quan es detecta la presència de l'agent (si es fracassa en l'etapa 3).

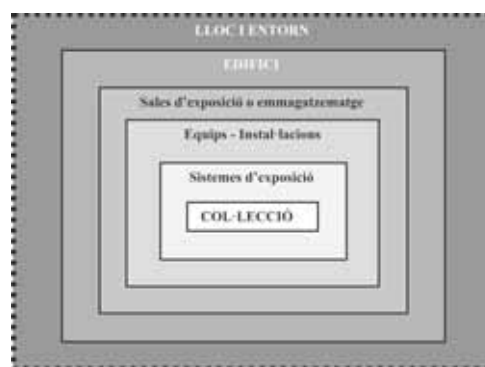
5- Recuperar, mitjançant tractament, les col·leccions malmeses per l'agent (si es fracassa en l'etapa 4).

Les primeres quatre etapes tenen a veure amb la prevenció del deteriorament i s'han d'activar en el cas que la fase anterior hagi fracassat. La cinquena està directament relacionada amb la conservació curativa i la restauració i és la última fase on no caldria arribar si les fases anteriors haguessin tingut èxit.

Per a garantir aquest èxit, doncs, caldria dirigir, com a mínim, el màxim de recursos cap a la primera etapa: evitar. Quan es projecta la preservació d'una col·lecció cal considerar-la com a un conjunt d'objectes amb diferents embolcalls o contenidors, els quals tenen o haurien de tenir l'objectiu de protegir i donar estanquitat respecte als agents de deteriorament. Evidentment, en la mesura que tots els embolcalls ofereixin una estanquitat satisfactòria, la col·lecció gaudirà de moltes més expectatives per a la seva

correcta conservació.

El següent esquema representa l'estructura niu que formen els diferents embolcalls que pot arribar a tenir un objecte d'una col·lecció. És evident que la correcta construcció de l'edifici determina en molt bona part l'estanquitat de la col·lecció i ha d'exercir un primer bloqueig per a evitar l'accés dels agents de deteriorament.

Conjunts niu de diferents embolcalls o contenidors al voltant de les col·leccions ³

Els principals objectius han de ser la realització d'un pla de prevenció per a la col·lecció i la garantia d'estanquitat dels diferents contenidors que conformen el seu entorn. Per tant, podem concloure que "...la conservació preventiva és un treball d'equip que involucra diversos especialistes relacionats amb el patrimoni, però que intenta conscienciar també a totes les persones vinculades amb l'ús i el gaudi de les col·leccions i de l'edifici que les conté. La conservació preventiva tracta de lluitar contra la negligència, la poca previsió i la improvisació, els riscos, el desconeixement dels principis fonamentals de la conservació i la manca de professionalitat" ⁴.

Tot i el llarg camí que queda per recórrer, especialment en els terrenys de la formació dels professionals i de la conscienciació del públic, per al bé de les nostres col·leccions cal que les institucions donin suport a aquesta disciplina i garanteixin el seu desenvolupament invertint recursos i esforços ja que, pel que fa al patrimoni, la conservació

preventiva és el gran repte del segle XXI. Si bé la inversió inicial pot ser en algun casos considerable, no hi ha dubte que, a llarg termini, el benefici i estalvi que acaba oferint la conservació preventiva és d'un abast incalculable.

Un cop exposades les teories, la dificultat es presenta a l'hora de posar en pràctica el model predictiu proposat per Michalski a nivell dels museus locals, que no sempre compten amb els mitjans necessaris: tècnics, econòmics, de personal, etc.

En primer lloc, les col·leccions del Museu estan ubicades en edificis històrics com el Castell de Vallparadís i la Casa Alegre de Sagrera. Aquests edificis presenten les seves pròpies problemàtiques i s'han hagut d'adaptar a una funció per la qual no van ser dissenyats i per tal que reunissin les condicions ideals pels objectes s'hi hauria de fer una sèrie d'intervencions que, com que es tracta d'edificis catalogats, no és possible.

A aquest fet se li ha d'afegir una altra dificultat: la gran diversitat d'objectes que formen el fons del Museu i la varietat dels materials que componen aquests objectes. S'hi pot trobar: pintura sobre tela, pintura sobre fusta, talles policromades, escultures de pedra, marbre, guix, bronze, obra sobre paper, materials etnològics, etc.

Des de l'any 2005 el Museu de Terrassa porta a terme, dins de les seves possibilitats, una campanya de conservació preventiva per tal de millorar les condicions dels objectes de les reserves. Aquestes tasques consisteixen bàsicament en l'acondicionament dels magatzems del Museu.

Text: Conxa Armengol Ferrer, Sonia Berrocal Seisdedos,
Xavier Serra Llavall i Marta Vilà Rabella
Conservadors - restauradors

Notes de la monografia

- 1 Codi d'ètica professional de l'International Council of Museums (ICOM)
<http://www.icomce.org/recursos/File/Permanentes/Documentos%20ICOM/CodiEticaProfessionalCAT.pdf>
- 2 DE TAPOL, Benoît “Condiciones de préstamo : “ Dont imitate, dont innóvate, just educate!!!” Una necesaria formación de los responsables de exposición” , dins de Actas del I Congreso del GEIC. Conservación del Patrimonio: evolución y nuevas perspectivas, Internacional Institute for Conservation on historic and artistic Works, Valencia, 2002
- 3 MICHALSKI, Stefan “Preservación de las colecciones”, dins de Cómo administrar un museo: Manual práctico, ICOM, París, 2006, pàg. 63
- 4 MESTRE, Mireia “La conservació preventiva en el projecte del Museu Episcopal de Vic”, dins de Quaderns del Museu Episcopal de Vic, 2005, pàg 46

CALAIX DE SASTRE

A TERRASSA

Casa Soler i Palet (Font Vella, 28 – 08221 Terrassa - tel. 93 783 27 11 - www.terrassa.cat/cultura)

· Exposició **Miquel Àngel Gonzàlez. Punts de vista** – fins al 30 de novembre

Centre de Documentació i Museu Tèxtil – CDMT (Salmerón, 25 - tel. 93 731 52 02 - www.cdm.t.es)

· **Despulla't. Un diàleg entre el vestit i el cos** - fins al desembre de 2011

· **Els colors del Mediterrani. Colorants per a un tèxtil sostenible?**
- a partir de desembre de 2010

Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya (Rambla d'Ègara, 270 - tel. 93 736 89 66 - www.mnactec.cat)

· Exposició **La ràdio entra a la llar. El disseny dels autopatients (1920 – 1930)** - fins al desembre

· Exposició **Les matemàtiques i la vida. El dia a dia, més enllà de les fórmules** - fins al 4 de juliol de 2011

Centre Cultural (Rambla d'Ègara, 340 - tel. 93 780 41 22 - www.fundacioct.es/)

· **Els volcans i els homes** - fins al 15 de novembre

· **Els salts artístics de Jacint Morera** - del 18 de novembre de 2010 al 9 de gener de 2011

Sala Muncunill (Plaça Didó, 3 - tel. 93 783 27 11 - www.terrassa.cat/artsvisuals)

· Exposició **Les maculatures de Tharrats** – fins al 12 de desembre

A l'Espaiados de la Sala Muncunill

· Exposició **Biblioteca pública**, de Ângelo Ferreira de Sousa - fins al 12 de desembre

· Exposició **Algún otro lugar**, de WeareQQ - fins al 16 de gener de 2011

ALTRES

· Exposició **Dalí i les revistes** al CaixaForum de Lleida – fins al 9 de gener de 2011

· Exposició **Joies d'artista. Del modernisme a l'avantguarda** al MNAC – fins al 13 de febrer de 2011

· Exposició **Mariscal** a La Pedrera - fins al 30 de gener de 2011

· Exposició **Miquel Barceló 1983 – 2009. La solitud organitzativa** al Caixa Fòrum – fins al 9 de gener de 2011

· Exposició **Miralda/Rabascall** a la Galeria Raïña Lupa (Consell de Cent, 278) – fins al 11 de desembre

· Exposició **Paral·lel Benet Rossell** al MACBA – fins al 23 de gener de 2011

· Exposició **Per laberints** al CCCB - fins al 9 de gener de 2011

· Exposició **Picasso davant Degas** al Museu Picasso – fins al 16 de gener

· Festival **SCAN: dotze exposicions de fotografia** a Tarragona – del 4 de novembre de 2010 al 9 de gener de 2011. Consulteu el programa a:
<http://www.tarragona.cat/lajuntament/conselleries/cultura/arts-visuals-i-exposicions/festival>

· Taller per a infants **Vaixells de joguina** al Museu Marítim de Barcelona - cada primer dissabte de mes a les 17 h. Informació al 93 342 99 29

· Visita **El Mercat medieval. Les modes i els costums medievals** al Museu Episcopal de Vic – del 4 al 7 de desembre a les 12 h i a les 17 h. Activitat gratuïta. Informació al 93 886 93 60

· Visita **Bombes sobre Girona. Els refugis de la ciutat** – el tercer diumenge de cada mes a les 11 h. Museu d'Història de la Ciutat (Girona) - informació al 972 222 229

EN LÍNIA

Benvingut a Arqueolab. Laboratori d'arqueologia per a joves
<http://www.arqueolab.org>

Aquest web està adreçat a públic juvenil però qualsevol persona amb cert interès i curiositat pels nostres orígens pot passar una bona estona consultant la informació, veient les fotografies, dibuixos i vídeos, realitzant algun dels tallers o activitats proposades, ...

De forma didàctica, Arqueolab ens apropa a conèixer un xic més de l'evolució humana i de la prehistòria a través dels jaciments de la Serra d'Atapuerca.

Si encara teniu ganes d'aprofundir més teniu un accés directe a la pàgina web de la Fundació Atapuerca (<http://www.atapuerca.org/>)

A la biblioteca del Museu de Terrassa podreu trobar el llibre Proyecto Orígenes. Yacimientos de la Sierra de Atapuerca, una puerta a nuestro pasado. Fundación Atapuerca i Pelikan S.A. Una carpeta amb material educatiu que, com proposa Eduard Carbonell, ens permetrà acostar-nos als nostres avantpassats i, gràcies a aquest coneixement, podrem assolir una societat millor.

A LA BIBLIOTECA

Iniciem aquest nou apartat al Merlet amb el propòsit de donar a conèixer alguns dels títols bibliogràfics que ens han arribat darrerament a la biblioteca del Museu de Terrassa. Us recordem que aquests documents els podeu consultar al mateix Museu o bé, emportar-vos-els en préstec.

V Congreso Internacional de musealización de yacimientos arqueológicos. Arqueología, discurso histórico y trayectorias locales. Cartagena : Ayuntamiento de Cartagena – Concejalía de Cultura ; Ajuntament de Barcelona – Institut de Cultura – Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona ; Ayuntamiento de Alcalá de Henares – Concejalía de Cultura – Servicio de Arqueología, 2010

Coup de fouet, núm. 15 / Revista de la Ruta europea del Modernisme. Barcelona : Institut Municipal del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida

De la memòria a la creació. L'ordre i el caos. Tarragona: Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, 2010
Expresos polítics : memòria dels ajuts concedits pel govern català. Barcelona : Memorial Democràtic : Generalitat de Catalunya. Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació, 2009

FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, A. **Cèsar Cabanes Badosa : retorn a casa.** Arenys de Mar : Museu d'Arenys de Mar, 2010

FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, A. **Terrassa ciudad canjilona.** Terrassa : Asociación Cultural Andaluza Amigos de la Santa Cruz de Canjáyar, 2010

La Maurina : la memòria de les persones, la història del barri. Terrassa : Ajuntament de Terrassa, 2010

El Modernisme a les col·leccions del MNAC. Barcelona : Museu Nacional d'Art de Catalunya : Lunwerg, 2009

MONTELLÀ, A. **Art i guerra: destrucció, espoli i salvaguarda del patrimoni durant la guerra civil; l'exemple de Mataró.** Mataró: Institut Municipal d'Acció Cultural, DL 2010

Museus i Centres de Patrimoni Cultural a Catalunya. Barcelona : Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, 2010

PENA GONZÁLEZ, P. **El traje en el Romanticismo y su proyección en España, 1828 – 1868.** Madrid: Ministerio de Cultura. Secretaría General Técnica, 2008

La Princesa sàvia. Les pintures de santa Caterina de la Seu d'Urgell : Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2 de desembre de 2009 - abril de 2010 : Museu Episcopal de Vic, 20 de març - 5 de juliol de 2010. Barcelona : Museu Nacional d'Art de Catalunya ; Vic : Museu Episcopal de Vic, DL 2009

PUY JUANICO, J. **Sàtires, cuplets i acudits en temps d'eleccions: política i caciquisme a Terrassa (1917-1923).** Terrassa: Fundació Torre del Palau, 2010

Tarraco. Pedra a pedra. Tarragona: Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, 2009

FITXA TÈCNICA

OBJECTE: Frontal d'altar

TÍTOL: Plafó de la Capella de Sant Roc

DATA: c. 1623

MATERIALS: rajoles policromes

MIDES: 94,2 x 188 cm

NÚM. D'INVENTARI: MdT 1.820

PROCEDÈNCIA: Mas Barata (Matadepera)

La història recent del plafó de Sant Roc podria ser molt semblant a la d'altres plafons de rajoles amb escenes de temàtica religiosa que es conserven actualment en col·leccions públiques i particulars, en el sentit que foren rescatats, en molt casos in extremis, d'una destrucció segura, únicament pel fet mateix de la decoració que s'hi representa. Ens referim, és clar, a la destrucció generalitzada d'obres d'art religiós que va tenir lloc durant els mesos immediatament posteriors al fracàs del cop militar del 18 de juliol de 1936 i a l'inici de la guerra civil i de la revolució social que va desencadenar aquest fet. Per evitar el possible aquesta orgia destructiva, el govern de la Generalitat de Catalunya va crear, per mitjà d'un decret publicat el 24 de juliol de 1936, el Servei de Protecció del Patrimoni Artístic.¹ La Comissaria General de Museus va nomenar delegat seu a Terrassa a Josep Rigol i Fornaguera. El comissari general, juntament amb els comitès locals, decidien quins edificis podien ser destinats a fer de museus on anar ubicant les obres artístiques salvades de la destrucció. A Terrassa, els llocs escollits per conservar els béns confiscats foren la torre Salvans i les esglésies de Sant Pere. En acabar la guerra civil, la Junta de Museos va organitzar una exposició amb una selecció de les obres d'art recuperades durant la guerra. Algunes van ser retornades als seus propietaris, però les que no van ser reclamades ingressaren al patrimoni museístic terrassenc. La premsa oficial del nou règim feixista no dubtà en atribuir-

se el mèrit dels rescat de les obres d'art "...salvadas de las garras marxistas...". En total, foren exhibides 434 obres d'art. Segons la fitxa tècnica, una de les peces recuperades va ser el plafó objecte d'aquest estudi. Des d'aleshores, el plafó forma part del fons del Museu de Terrassa (MdT), amb el núm. d'inventari 1.820.

1. La capella de Sant Roc del mas Barata

El mas Barata està situat al terme municipal de Matadepera, a la carretera de Talamanca, km 9, dins del Parc natural de Sant Llorenç del Munt. Segons les dades històriques proporcionades per Miquel Ballbé, el mas data de l'any 1330. Segles més tard, al costat del mas, Miquel Roca Barata i la seva esposa Elisabet Margarit hi van fer aixecar una capella dedicada a Sant Roc, al peu del camí que portava a Manresa. Fou construïda pels mestres de cases Ramon Sorís i el seu fill Joan, ambdós de Terrassa.² L'any 1623 foren beneïdes la capella i les campanes, i es va celebrar missa a l'altar de Sant Roc. No es tenen notícies de la capella fins el segon terç del segle XVIII, quan es va eixamplar el temple. El 1936 la capella va ser saquejada, i cremat i destruït el seu contingut.

2. El plafó de Sant Roc

A la fitxa del Museu de Terrassa consta que el plafó va ingressar l'any 1936 gràcies a les gestions fetes pel Sr. Josep Rigol, i que procedia del mas Barata. Correspon a un frontal d'altar que fa 94,2 x 188 cm. El componen 6,5 files per 13 columnes de rajoles de 14,4 x 14,4 x 1,4 cm cadascuna. En total, 84,5 rajoles policromes. La composició central, formada per nou columnes de rajoles, representa Sant Roc, dempeus, acompanyat del seu inseparable gos, ambdós al damunt d'un petit turonet, entre quatre arbres i diverses plantes i flors. Al fons, un cel fet a base de pinzellades horitzontals. La figura del sant ocupa 12 rajoles. Està feta amb un estergit. A la mà dreta duu una vara; l'esquerra, descansa damunt del pit. Està dibuixat de front, una mica en escorç. Duu túnica blava, una capa de tons groguencs i ocracis, i el seu característic barret damunt del cap. Presenta una ferida a la cuixa esquerra. La composició central està envoltada per una fina tanca blava. Als laterals trobem una composició floral formada per 10 rajoles que inclouen també les bandes de tanca. Es tracta

de volutes florals de diferents colors: dues tonalitats de blau, el verd, el groc i l'ocraci. Idèntica decoració és present en les files de rajoles que formen el fris superior. Entre els pàmpols de color blau fosc i el rectangle on es desenvolupa l'escena central hi ha una sanefa formada per quatre registres diferents. Als laterals de les rajoles que formen el fris superior hi ha una sanefa de tanca diferent, que consisteix en una successió de motius romboidals disposats en triangle, contornejats per cinc petits cercles tangents, situats a cada costat de la base dels esmentats triangles, a la part central i al vèrtex superior. Es tracta d'un motiu decoratiu que trobem en la majoria de plafons de rajola barcelonina del segle XVII, especialment en els plafons atribuïts a l'escudeller Llorenç Passoles.

L'obra que comentem està malmesa per la part inferior, i hi falta una rajola, però el color està magníficament ben conservat. Caldria desmuntar el plafó per veure si les rajoles estan posades en l'ordre original, i aprofitar l'ocasió per restaurar-lo, ja que es tracta d'una peça excepcional dins de la producció rajolística catalana.

3. El tema: Sant Roc, la pesta i el gos

Segons Martirià Brugada³, un dels textos més fidedignes sobre la vida de Sant Roc correspon a l'"Acta Brevoria", un escrit anònim possiblement redactat a la zona italiana de la Llombardia vers 1430. En aquest text es diu que Sant Roc va néixer, vers 1300, a la ciutat de Montpeller, i que de gran va pertànyer a la Tercera Orde dels franciscans, formada per persones laiques que volien viure sota els principis espirituals de Sant Francesc d'Assís. Malgrat les dades que recull l'"Acta Brevoria", és molt dubtós que Sant Roc existís realment.

La llegenda explica que, essent orfe de petit, va vendre l'herència familiar per donar-ne els beneficis als pobres. Després, va marxar de pelegrí a Roma, però quan era a la Toscana, a l'hospital de la ciutat d'Acquapendente, es va posar a servir als infectats per la pesta, aconseguint guariments miraculosos. En passar per Piacenza es va contagiar de la pesta i es va veure obligat a retirar-se a un bosc que hi havia a prop de la ciutat. Allà cada dia rebia la visita d'un gos que li portava un panet que prenia de la taula del seu amo, un ric anomenat Gottardo Pallastrelli qui, en observar l'inquietant actitud quotidiana de l'animal, decidí seguir-lo fins al bosc, on va trobar el sant moribund.

Segons una versió, un àngel va guarir Sant Roc de la pesta, però una altra versió explica que fou el gos qui ho va fer, ja que li llepava cada dia la ferida de la cama. D'aquí va néixer aquesta curiosa amistat entre el sant de Montpeller i el seu inseparable gos.

Sant Roc decidí tornar a a Montpeller, però quan era a Angera, a prop del llac Major, uns soldats el van acusar d'espia i fou tancat a la presó (entre els anys 1376 i 1379), lloc on morí. Existeixen, doncs, diverses versions de la vida del sant, però la del plafó correspon a la més popular, la que assegura que la ferida va ser guarida per l'animal, que aquí es representa amb el panet a la boca.

4. L'estil de la decoració

L'autor del plafó de Sant Roc fou un mestre escudeller dotat d'una gran habilitat pictòrica, fet que queda especialment palès en la manera com va dibuixar els trets facials del sant. Es tracta d'un professional que dominava el dibuix a pinzell: un traç fi, solt, elegant però a la vegada segur. Atorga a les composicions una sensació de relleu, que aconsegueix amb la utilització d'un suau ombrejat de color blau, una característica estilística personal, ja que altres mestres escudellers empraven tons ocracis. Aquest ombrejat blau combina molt bé amb els plafons ceràmics de fons de color groc. Les figures estan perfilades amb una fina línia de color morat fet segurament amb l'òxid de manganès.

Allà on va poder deixar l'empremta de la seva elegant pinzellada és on s'aprecia millor l'elegància del dibuix; per exemple, a les flors que hi ha als peus dels arbres, amb els pètals parcialment ombrejats en blau i amb un efectista toc de color groc en el lloc on convergeixen tots, al centre de la flor. També semblen característics de la seva manera de dibuixar els fins cercells que sobresurten per la part superior de les plantes esmentades. Una altra característica d'aquest pintor són els branquillons amb la part inferior polilobulada, acabats amb un extrem ganxut. Aquest branquilló, tan característic, fa fàcilment identificable les obres d'aquest escudeller barceloní: s'ha detectat en rajoles anomenades "d'oficis", el pots d'apotecari, en plats i en escudelles, però mai fins ara l'havíem trobat en un plafó ceràmic. Algunes d'aquestes particularitats pictòriques les podem apreciar en altres peces ceràmiques que atribuïm, sense dubte, al mateix autor. En primer lloc, un conjunt de més de 30 pots d'apotecari, policroms, que vam estudiar detalladament i que vam atribuir a Onofre Rodergues, elaborats entre 1624 i 1625.⁴ Cal observar, en concret, la forma de dibuixar les fulles massisses i els cercells,

'ombrejat en blau i els trets facials de les testes dels angelets que hi són representades.

En segon lloc, un plat policrom, que pertany a la col·lecció Josep Iglesias, que mostra la figura d'un gos vers la dreta amb la llengua fora.⁵ És idèntic al gos que acompanya el sant: la boca oberta, els ulls de mirada lànguida i la particular manera de dibuixar l'orella que penja.

També creiem poder atribuir al mestre del plafó de Sant Roc l'autoria de les quatre rajoles de fons groc que formen part de la col·lecció de la Fundació "La Fontana".⁶ La manera de dibuixar i d'ombrejar, els colors i la temàtica recorden molt (massa, fins i tot, per ser casualitat) a algunes peces talaveranes de la sèrie anomenada "tricolor".

5. Valoració artística. Datació. Autoria

La petita capella del mas Barata va ser posada sota la protecció de Sant Roc, un dels advocats contra la pesta. Es va beneir l'any 1623

i s'hi va celebrar la primera missa. És raonable creure, doncs, que el frontal de l'altar ja estaria fet i col·locat al seu lloc. El datem, doncs, de 1623.

Ens trobem al davant d'un plafó extraordinari - tenint en compte el que es feia a Barcelona en aquella època -, que apropa molt la producció barcelonina a allò que coetàniament es feia a altres centres productors peninsulars i que és d'una qualitat artística superior a la de moltes de les produccions fetes a la mateixa ciutat durant la segona meitat del segle XVII. És una llàstima que possiblement moltes de les obres fetes durant aquesta primera meitat del XVII s'hagin perdut del tot o bé només n'han quedat fragments aïllats. Quan a l'autoria del plafó, es tracta de la mateixa mà que va decorar els més de 30 pots d'apotecari policroms publicats en número 82-83 del Butlletí Informatiu de Ceràmica. Els vam atribuir a Onofre Rodergues gràcies al fet d'haver-se conservats els documents originals de l'encàrrec. És cert que en aquests documents no es descriuen les decoracions dels pots -i, per tant, algú podria qüestionar que es tractessin de les mateixes peces -, però són els únics pots catalans datats de la primera meitat del XVII. Les probabilitats matemàtiques que aquests pots siguin els supervivents de les 150 peces encarregades els anys 1624 i 1625 són, per tant, molt elevades.

Per tot plegat no dubtem en atribuir l'autoria d'aquest plafó, així com la de totes les peces policromes decorades amb un característic "branquilló", a l'escudeller barceloní Onofre Rodergues, casat amb una de les filles d'un dels altres importants mestres rajolers barcelonins, Lluís Castanera. Que el sogre i el jove treballaven junts ho suggereix el cobrament de 43 lliures i 8 sous, part d'un deute que els devia l'apotecari Joaquim Fontana, l'any 1623, el mateix any de la més que probable data del plafó de Sant Roc conservat al Museu de Terrassa.

Ambdós van morir el mateix any: 1638. Al nostre judici, creiem que aquests dos mestres escudellers van ser els veritables pioners de la producció plenament policroma barcelonina.

Josep A. Cerdà i Mellado

Membre de l'Associació Catalana de Ceràmica

---

¹ Totes aquestes dades estan recolides a l'article de RAMOS, G., «La recuperació d'obres d'art a Terrassa durant la Guerra Civil», Taules i retaules. Pintura del segle XVI al XVIII, Catàlegs del Museu, núm. 16, Ajuntament de Terrassa, Museu de Terrassa, Terrassa, 2009, pp. 8-11. Gemma Ramos és conservadora del Museu de Terrassa. Ens va facilitar les dades referents a l'ingrés del plafó en qüestió al museu terrassenc l'any 1936. Gràcies a aquestes dades vam poder assegurar que procedia del mas Barata, de Matadepera i, en concret, de la capella de Sant Roc. Aprofito aquestes línies per agrair-li la seva inestimable col·laboració sense la qual hagués estat impossible fotografiar i estudiar el plafó, agraïment que faig extensible al senyor Antoni Moro, conservador del Museu de Terrassa.

² Les dades històriques les hem recollit de l'obra de MIQUEL BALLBÉ I BOADA, *Ermites i capelles de Terrassa, Matadepera i Viladecavalls*, Terrassa, 1987.

³ BRUGADA, M., *Sant Roc. Camí i servei*, Col. Sants i santes, 44, Centre de Pastoral i Litúrgia, Barcelona, 2000.

⁴ Cerdà i Mellado, J.A., «De Lorenzo de Madrid a Llorenç Passoles: la producció de ceràmica policroma a Barcelona a la primera meitat del segle XVII (1ª part)», *Butlletí Informatiu de Ceràmica*, 82-83 (juliol-desembre 2004), Associació Catalana de Ceràmica Decorada i Terrissa, Barcelona, 2006, pp. 46-68.

⁵ Cerdà i Mellado, J.A., «De Lorenzo de Madrid a Llorenç Passoles: la producció de ceràmica policroma a Barcelona a la primera meitat del segle XVII (2ª part)», *Butlletí Informatiu de Ceràmica*, 84-85 (gener-juny 2005), Associació Catalana de Ceràmica Decorada i Terrissa, Barcelona, 2006, p. 71, fig. 87.

⁶ *Ibidem*, p. 61.

Castell Cartoixa de Vallparadís

Carrer Salmerón, s/n
08222 Terrassa Tel. 93 785 71 44
Horis: de dimarts a divendres, matins: de 10 a 13.30h (visites concertades) i tardes: de 16 a 19 h
dissabtes, de 10 a 13.30 h i de 16 a 19 h
diumenges, d'11 a 14 h dilluns i festius, tancat

Seu d'Ègara. Esglésies de Sant Pere de Terrassa

Plaça del Rector Homs, s/n
08222 Terrassa Tel. 93 783 37 02
Horis: de dimarts a dissabte
de 10 a 13.30 h i de 16 a 19 h
Diumenges d'11 a 14 h
Dilluns i festius tancat

Casa Alegre de Sagrera

Carrer de la Font Vella, 29-31 08221 Terrassa
Tel. 93 731 66 46
Horis: de dimarts a divendres, matins: de 10 a 13h (visites concertades) i tardes: de 16 a 20 h
dissabtes, de 10 a 13 h i de 16 a 20 h
diumenges, d'11 a 14 h dilluns i festius, tancat

Torre del Palau i Centre d'Interpretació de la Vila Medieval de Terrassa

Plaça de la Torre del Castell Palau, s/n
08221 Terrassa
Horis: cal reserva prèvia

Claustre del convent de Sant Francesc d'Assís

Plaça del Doctor Robert, 1
08221 Terrassa
Horis: de dilluns a divendres
de 10 a 13.30 h i de 17 a 19 h

Edició: Ajuntament de Terrassa. Cultura
Coordinació: Museu de Terrassa
Fotografies: Museu de Terrassa
Disseny gràfic i impressió: Grup Digital
Dip. Leg: B-26.574/2000

Ajuntament de Terrassa
Cultura

Museu de Terrassa

Direcció i Serveis:

c. dels Gavatxons, 9
08221 Terrassa
Tel. 93 789 27 55 / 93 739 70 72
Fax 93 736 80 68
museudeterrassa@terrassa.cat

 terrassa
capital